

*Павлюк Ірина,
аспірантка кафедри української мови та славістики,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
pavluk.iryana92@gmail.com*

РЕЦЕПЦІЯ ПОСТАТІ Т. ШЕВЧЕНКА У ТВОРЧОСТІ Я. ПАВУЛЯКА

Постать Т. Шевченка, безумовно, можна назвати обличчям епох, де чітко окреслюються загальнонаціональні риси поета та пророка водночас. Непізнаний пророк у ХІХ – ХХ ст. стає духоносним началом у ХХІ ст. Творчий доробок багатоманітний, а відтак становить нову євангелізацію для українців, бо актуальність з часом не зменшується, а навпаки, набуває аксіологічної значущості. Видатний гравер, живописець, прозаїк, драматург, основоположник української літературної мови, зрештою, як казав 36-й президент США Ліндон Джонсон, «він був більше ніж поет – він був безстрашним борцем за правду та волю людей», є загальнонаціональним символом, який став своєрідним відгомонам у творах українських митців [3, с. 2].

Рецепцію творчості Т. Шевченка спостерігаємо й у поетичних текстах Я. Павуляка, зокрема збірці «Могили на конях». Варто зауважити, що, аналізуючи творчість цих двох авторів, спостерігаємо неабияку спорідненість у творенні художніх мотивів та образів.

Життєпис Я. Павуляка неодноразово підтверджує любов до Т. Шевченка. Саме читання нецензурованого «Кобзаря», пізнання Шевченкового слова вихвало поета, який не побоявся захистити велич Т. Шевченка на уроці російської літератури (учителька російської літератури Т.П. Шеремет стверджувала, що українська література формувалася під впливом російської, а отже, і Шевченко є завдяки «великій літературі») [4, с. 43], а згодом відважився на більш радикальний і величніший крок – встановлення погруддя Т. Шевченка в селі Настасові, що на Тернопільщині, власноруч вирізьбивши на камені пророчі слова: «*І на оновленій землі / Врага не буде, супостата, А буде син і буде мати, / І будуть люди на землі*» [1, с. 226].

Переосмислення постаті Т. Шевченка Я. Павуляк окреслив у збірці «Могили на конях», а саме в текстах «А коли відлетів орел...» та «Метаморфоза». У віршах відчутні екзистенційні архетипи, в яких об'єктивуються колізії часу, а над ними пророча постать Шевченка.

У поезії «Метаморфоза» простежується містифікація періоду заслання Т. Шевченка, а сам твір розділений на дві частини: «в темні кінських копит» і «в темні кровообігу». Такий поділ та найменування створює темп і ритм тексту, а відтак – поетичну музичну композицію.

Поневіряння Кобзаря завдяки градаційному наверстуванню описано експресивно, а ключові слова, що є алюзією на життєпис, вибудовують сюжетну лінію: «*Арешти, / Арешти, / Арешти.., / Чи бути інакше могло? / Бо все-таки схоплять, нарешті, / За дзьоба або за крило*» [2, с. 27]. Лексема *тиран* доповнює контекст вірша, уособлюючи несправедливість та жорстокість, але увиразнює відповідну думку Я. Павуляк саме через образ Шевченка: «*А небо гоїдалося сіре, / А в небі з піснями проклять, / У бездум, немов би у вирій, / Шевченкові струни летять*» [2, с. 27]. Використовуючи лексеми *небо, вирій, струни*, поет демонструє впевненість, що суд історії зруйнує штучні кордони тиранії. Постать Т. Шевченка викристалізовується поступово й окреслює основну ідею твору, що через становлення окремої людини відбувається становлення народу.

У другій частині поезії темп сповільнюється, а образ Т. Шевченка стає позачасовим: «*Пливе по воді книга, / а на книзі солдатський мундир, / на мундирі – кайдани, / на кайданах – перо, а на вістрі пера – голова царя*» [2, с. 28]. Я. Павуляк акцентує увагу на вже іншій постаті Кобзаря, якого не зуміли ані принизити, ані зламати. Поет-пророк є осердям істини, а його слово – вивільненим національним духом.

Поезія «А коли відлетів орел...» відтворює новий загальноукраїнський міф. Найперше простежується апелювання до поеми-послання Т. Шевченка «І мертвим, і живим, і ненародженим...», де автор закликає об'єднатися всіх українців заради майбутнього держави. Однак це лише своєрідна алюзія,

оскільки Я. Павуляк у тексті не інтерпретує мотиви поеми, а їх доповнює, у художній спосіб канонізує. Мертві, живі, ненароджені як суспільство минулого, теперішнього й майбутнього йдуть на пророче слово титана Шевченка-Прометея, який не скорився *«поганському богу»*.

Невипадковою є постать Прометея, яка виявляється завдяки лексемам *орел, печінка, обрій*. За трагедією Есхіла, Зевс прикував Прометея на вершині гори, до якої щоденно прилітав орел і з'їдав частину печінки. Шевченка також було ув'язнено і в символічний спосіб приковано *«царськими кайданами»*, а тогочасний режим безпощадно виривав найдорожче – слово, щоб воно втратило цінність. Такі ремінісценції засвідчують найперше свободолюбство Кобзаря, бо мати прометеївський дух – це жити за законами неба, а не перекваліфікованої людини; бути відкритим до живого слова.

Я. Павуляк художньо відтворює перевтілення Шевченка, який *«піднімається з-за обрій»*, та окреслює сакральний простір, балансує на межі особистих переживань і національної трагедії українського народу. Автор розпочинає поетичний міф зі слів – *«...а коли відлетів орел...»*, що є образним виявлення часу, і створює відчуття святості: поет-Прометей скликає мертвих, живих і ненароджених, щоб показати *«розриту печінку»* і вкотре наголосити, що *«в своїй хаті своя й правда, і сила, і воля»*.

Т. Шевченко постає невичерпним, минулим і майбутнім водночас. Така художня декларація налаштовує на пошук загальнонаціональних цінностей, які отримали в спадщину від предків, і розмежування тимчасово-штучних кордонів, насаджених тиранією. Я. Павуляк лише раз використовує лексему *народ* – *«потім зійшлися докупи, / в один народ...»*, наділяючи її полісемантичними можливостями, аби зрозуміти, *«кому з них бути мертвим, / кому живим, а кому ненародженим»*.

Слово Кобзаря звучить як біблійна сурма, що сповіщає про новий період. Коли в поемі *«І мертвим, і живим, і ненародженим...»* Шевченко як старозавітний пророк намагається допомогти своїм землякам духовно

вивільнитися, то в поезії Я. Павуляка він немовби відкриває одну з граней «одкровення» та очікує народження українства.

Я. Павуляк у поезіях завдяки афористичності думки та художньо покласифікованим цінностям і поняттям акцентує увагу на шевченківських ідеях, які підштовхують особистість до руху. Велич Кобзаря постає як загальнолюдський символ свідомого вибору бути українцем. Я. Павуляк захоплюється цією непересічною особистістю, шукає в ній натхнення та впевненість.

Таким чином, рецепція постаті Т. Шевченка у творчості Я. Павуляка не просто художньо окреслена, найперше, що вона виявила, це сакральне світосприйняття видатного українця, його месіанську роль у житті свого народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горак Р. Українські історії. Повернення додому. Львів: Апріорі, 2018. 580 с.
2. Павуляк Я. Могили на конях. Поезії. Тернопіль: «Астон», 1999. 64 с.
3. Ушкалов Л. Шевченко від А до Я. Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. 80 с.
4. Ярема К. Із Шевченковим словом у серці. Ярослав Павуляк у споминах / упорядник О. Смоляк. Тернопіль, 2017. С. 28 – 92.

*Райбедюк Галина,
кандидат філологічних наук, професор,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
raibedyuk@ukr.net*

ШЕВЧЕНКОВЕ СЛОВО В ХУДОЖНІХ РЕФЛЕКСІЯХ ПОЕТІВ УКРАЇНСЬКОГО ПРИДУНАВ'Я

Репрезентуючи пасіонарну енергетику та глибинну сутність духовного світу української нації, геніальне слово Тараса Шевченка повнокровно увійшло в субстанційну плоть красного письменства. Поряд із науковими осягами, його феномен був і залишається невичерпним джерелом художніх рефлексій, що